

Bokredaktör: Gun Berfelt Tel: 08-790 34 80

Medicinshistoria sedd med en idéhistorikers ögon

Karin Johannisson är tidigare känd genom sina böcker »Medicinens öga» och »Den mörka kontinenten». I sex essäer har hon nu i »Kroppens tunna skal» skrivit om kropp, historia och kultur. Hon låter oss se med idéhistorikerns ögon på vår medicinska historia. Denna beskrivs så långt fram i tiden att jag nästan känner hur hon ställer sig vid sidan av oss som verkar just nu, ser hur vi arbetar med skyggglappar i vår tids- och rumsmässigt begränsade värld utan att kunna se oss själva som del i ett större sammanhang.

Kräver eftertanke

Boken innehåller mycket fakta och dess språk är inte alltid helt lätt. Kanske är det idéhistoriska fackformuleringar som gör att jag ibland inte är säker på att jag rätt uppfattar innebörden i varje uttryck. Boken kräver sin tid för läsning och eftertanke, men den ger mångfalt igen.

Jag vill gärna förmedla några intryck från de olika essäerna.

»Den anatomiska teatern»: Från en historisk översikt över hur man erövrat kunskap om människokroppens anatomi, närmar sig författaren vår tid bl a genom att ställa en dagsaktuell fråga: vem äger kroppen när »uttalat samtycke» för tagande av organ för transplantation ändrats till »tyst samtycke»? Och den därmed sammanhängande existentiella frågan: vem är jag utanför min kropp?

Smärta ett sätt att kommunicera

Den första av tre essäer om »Kroppens teater» har rubriken »Smärta». Författaren beskriver hur smärtan kan ses som ett språk som silas genom bestämda kulturella erfarenheter, och hon lyfter fram förhållandet mellan smärta och lidande. Att förkroppsliga inre smärta är att synliggöra den. Idag är det den kroniska smärtan som vållar mest huvudbry. Författaren menar att smärtan konstrueras psykosocialt, och att den moderna smärtan skall förstås som ett sätt att kommunicera, anpassat till ett medikaliserat samhälle.

Den andra essän om »Kroppens teater» handlar om hypokondri. Detta har varit mannens sjukdom medan hysterin varit kvinnornas. Det är intressant att få följa hur hypokondrin, som blivit mind-

re utlevande ju närmare moderna tider vi kommer, passerat olika samhällsskikt och därigenom också haft olika status. Hypokondrin skulle kunna ses som en kreativ lösning för en individ: genom att vara sjuk får individen förutom den uppmärksamhet han kräver även en ursäkt för ett beroende, binder sig till andra, straffar dem för uteblivet medlidande och straffar även sig själv för att han blir besviken.

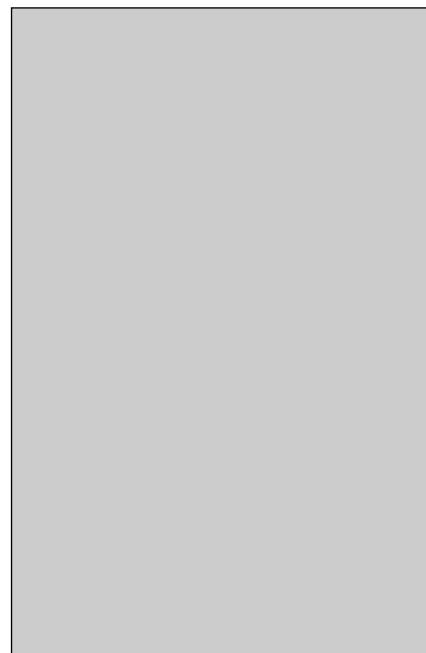
I en tredje essä om »Kroppens teater», »Flickors dårskap», ges fallbeskrivningar av ett flertal unga kvinnor som under 1700- och 1800-talen insjuknat i psykisk sjukdom. Författaren beskriver hur sjukdomsuttrycken påverkas både av kvinnornas sociala situation och av samhällskultur och religion.

Samexisterande medicinska kulturer

Under rubriken »Medicinsk grammatik» beskriver författaren den medicinska kulturens ramar och de olika medicinska kulturer som existerar parallellt: den vetenskapliga medicinen och den folkliga, den alternativmedicinska och vardagsmedicinen. Hon ger karakteristika för dessas olika sätt att se på, definiera och ta hand om olika sjukdomstillstånd. Den vetenskapliga medicinen spårar sjukdomens orsak, men svarar inte på frågan om sjukdomens mening, medan däremot både folkmedicinen och alternativmedicinen integrerar sjukdomen i ett sammanhang och erbjuder därmed också en förklaring, vilket även vardagsmedicinen betonande av livsstil kan göra. Olika samtidigt existerande medicinska kulturer behöver inte nödvändigtvis konkurrera utan kan också komplettera varandra.

Politisk syn på människokroppen

Den sista essän handlar om »Politisk anatomi». Med det menar författaren hur man i olika samhällen sett på människokroppen på olika sätt och använt bilden av den för sina syften. Hon koncentrerar sig på vårt eget århundrade, där vi själva börjar bli en del av historien. Författaren berättar hur hon som folkskolebarn tillsammans med klasskamraterna på 1950-talet regelbundet tvagades på ett nästan rituellt sätt – ett uttryck för samhällets hälsoideal, den rena kroppen. Hon rapporterar om de på

Karin Johannisson. **Kroppens tunna skal. Sex essäer om kropp, historia och kultur.** 288 sidor. Stockholm: Norstedts, 1997. Pris ca 272 kr. ISBN 91-1-971362-2.

Recensent: allmänläkare Ulla Söderström, Axlagården, Umeå.

sistone aktualiserade steriliseringar som utfördes i Sverige ända in på 1970-talet – sterilisering av individer vars egenskaper man ville utrota ur samhällskroppen. Självtänks jag hur vedertaget det var att tala om A-barn. Jag har också minnen av att jag under min läkarutbildning fick höra att det var bättre att sterilisera avvikande individer än att utsätta dem för graviditetens påfrestningar och eventuella barn för vård och tvångsomhändertaganden. Vi lyssnade och ifrågasatte inte ett framåtsträvande samhälles normer och medel.

Låter oss se oss själva

Naturligtvis är det så att vi idag är lika blinda för mönster och sammanhang i vår kultur som generationerna före oss har varit. Att få ta del av idéhistorikerns perspektiv ger en tankeställare. När Karin Johannisson låter historieber beskrivningen glida in över nutid, låter hon oss se oss själva såsom i en spegel. Bilden är inte alltid så vacker som man skulle önska – men desto viktigare är det att våga betrakta den. •